

Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei

Distrib.: generală
3 august 2015

Originalul: limba engleză

Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei

Recomandarea generală nr. 33 privind accesul femeilor la justiție

Cuprins

	<i>Pagina</i>
I. Introducere și domeniu de aplicare	3
II. Aspecte generale și recomandări privind accesul la justiție al femeilor	5
A. Justițiabilitatea, disponibilitatea, accesibilitatea, buna calitate, oferirea de măsuri reparatorii și răspunderea sistemelor de justiție	5
B. Legi, proceduri și practici discriminatorii	11
C. Stereotipii și prejudecăți de gen în sistemul de justiție și importanța consolidării capacităților	12
D. Educație și conștientizarea publicului cu privire la impactul stereotipurilor	13
E. Asistența judiciară și apărarea publică	15
F. Resurse	15
III. Recomandări pentru domenii specifice ale dreptului	16
A. Dreptul constituțional	16
B. Dreptul civil.....	17
C. Dreptul familiei.....	17
D. Dreptul penal	18
E. Dreptul administrativ, social și al muncii	20
IV. Recomandări pentru mecanisme specifice.....	21
A. Sisteme de justiție/cvasi-judiciare specializate și sisteme de justiție internaționale/regionale	21
B. Proceduri alternative de soluționare a litigiilor	22
C. Instituțiile naționale pentru drepturile omului și biroul ombudsmanului	22

D. Sisteme de justiție pluraliste.....	23
V. Retragerea rezervelor față de Convenție	24
VI. Ratificarea Protocolului opțional la Convenție	24

I. Introducere și domeniu de aplicare

1. Dreptul la acces la justiție al femeilor este esențial pentru a avea toate drepturile protejate, în temeiul Convenției asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei. Reprezintă un element fundamental al statului de drept și al bunei guvernări, alături de independența, imparțialitatea, integritatea și credibilitatea justiției, lupta împotriva impunității și corupției, precum și participarea egală a femeilor la justiție și la alte mecanisme de punere în aplicare a legii. Dreptul de acces la justiție este multidimensional. Include justițiabilitatea, disponibilitatea, accesibilitatea, buna calitate, oferirea de modalități de reparare victimelor și responsabilitatea sistemelor de justiție. În sensul prezentei recomandări generale, toate trimerile la „femei” trebuie înțelese ca incluzând femei și fete, cu excepția cazului în care se menționează altfel.

2. În prezenta recomandare generală, Comitetul examinează obligațiile statelor părți de a se asigura că femeile au acces la justiție. Aceste obligații cuprind protecția drepturilor femeilor împotriva tuturor formelor de discriminare, pentru a le sprijini în efortul de autodeterminare, ca persoane fizice și deținătoare de drepturi. Accesul efectiv la justiție optimizează potențialul emancipator și transformator al dreptului.

3. În practică, Comitetul a observat o serie de obstacole și restricții care împiedică femeile să aibă drept la acces la justiție pornind de la o bază de egalitate, inclusiv lipsa unei protecții jurisdicționale efective oferite de statele părți în legătură cu toate dimensiunile accesului la justiție. Aceste obstacole apar într-un context structural de discriminare și inegalitate produs de factori precum stereotipiile de gen, legile discriminatorii, discriminarea intersectată sau compusă, cerințele și practicile procedurale și probatorii, precum și incapacitatea sistematică de a garanta că mecanismele judiciare sunt accesibile fizic, economic, social și cultural tuturor femeilor. Toate aceste obstacole constituie încălcări persistente ale drepturilor fundamentale ale femeilor.

4. Domeniul de aplicare al actualei recomandări generale include procedurile și calitatea justiției pentru femei la toate nivelurile sistemelor de justiție, inclusiv al mecanismelor specializate și cvasi-judiciare. Mecanismele cvasi-judiciare cuprind toate acțiunile agențiilor sau organismelor administrative publice, similare celor desfășurate de sistemul de justiție, care au efecte juridice și pot afecta drepturile, atribuțiile și privilegiile legale.

5. Domeniul de aplicare al dreptului de acces la justiție include, de asemenea, sistemele de justiție pluraliste. Termenul „sisteme de justiție pluraliste” se referă la coexistența, în cadrul unui stat parte, a legilor, reglementărilor, procedurilor și deciziilor statului, pe de o parte, și a legilor și practicilor religioase, cutumiare, indigene sau comunitare, pe de altă parte. Prin urmare, sistemele de justiție pluraliste includ surse multiple de drept, fie ele oficiale sau neoficiale, fie statale, fie nestatale ori mixte, cu care femeile ar putea să se confrunte atunci când doresc să își exercite dreptul de acces la justiție. Sistemele de justiție religioase, cutumiare, indigene și comunitare – denumite sisteme de justiție tradiționale în actuala recomandare generală – pot fi recunoscute oficial de către stat, pot opera cu consimțământul tacit al statului, cu sau fără vreun statut explicit, sau pot funcționa în afara cadrului de reglementare al statului.

6. Tratatul și declarațiile internaționale și regionale privind drepturile omului, precum și majoritatea constituțiilor naționale conțin garanții privind egalitatea sexelor și/sau de gen în fața legii și obligații care să garanteze că fiecare persoană beneficiază

de protecție egală din partea legii.¹ Art. 15 din Convenție prevede că femeile și bărbații trebuie să aibă egalitate în fața legii și să beneficieze de protecție egală din partea legii. Art. 2 prevede că statele părți trebuie să ia toate măsurile adecvate pentru a garanta egalitatea reală a bărbaților și femeilor în toate domeniile vieții, inclusiv prin înființarea de tribunale naționale competente și de alte instituții publice, pentru a asigura protecția eficientă a femeilor împotriva oricărui act de discriminare. Conținutul și domeniul de aplicare al acestei dispoziții sunt detaliate în continuare în Recomandarea generală nr. 28 a Comitetului privind principalele obligații ale statelor părți în temeiul art. 2 din Convenție. Art. 3 menționează necesitatea adoptării unor măsuri adecvate care să garanteze că femeile își pot exercita și pot beneficia de drepturile și libertățile fundamentale ale omului pe baza egalității cu bărbații.

7. Discriminarea poate fi îndreptată împotriva femeilor în funcție de sex și gen. Genul se referă la identitățile, atributele și rolurile construite social pentru femei și bărbați și semnificația culturală impusă de societate diferențelor biologice, care sunt reflectate în mod constant în sistemul de justiție și instituțiile acestuia. În temeiul art. 5 (a) din Convenție, statele părți au obligația de a expune și de a elimina barierele sociale și culturale de bază, inclusiv stereotipurile de gen, care împiedică femeile să își exercite și să își solicite drepturile și le împiedică accesul la căi de atac efective.

8. Discriminarea față de femei, bazată pe stereotipurile de gen, stigmatizare, norme culturale dăunătoare și patriarhale și violența de gen, care afectează femeile în special, are un impact negativ asupra capacității femeilor de a avea acces la justiție în mod egal cu bărbații. În plus, discriminarea față de femei este agravată de factori intersecțai care afectează anumite femei în grade sau în moduri care diferă de cele care afectează bărbații sau alte femei. Motivele discriminării intersecțate sau compuse pot include etnia/rasa, statutul de persoană indigenă sau minoritară, culoarea pielii, statutul socioeconomic și/sau casta, limba, religia sau credința, opiniile politice, originea națională, starea civilă și/sau maternitatea, vârsta, locația urbană/rurală, starea de sănătate, dizabilitățile, dreptul de proprietate și identitatea ca persoană lesbiană, bisexuală sau transsexuală sau intersexuală. Acești factori intersecțai fac și mai dificil accesul la justiție al femeilor din grupurile respective.²

9. Printre ceilalți factori care fac ca accesul la justiție al femeilor să fie mai dificil se includ analfabetismul, traficul de persoane, conflictele armate, statutul de solicitantă de azil, strămutarea internă, statutul de apatridă, migrația, poziția de femeie cap de familie, văduvia, infecția cu HIV, privarea de libertate, incriminarea prostituției, amplasarea geografică îndepărtată și stigmatizarea femeilor care luptă pentru drepturile lor. Trebuie subliniat faptul că apărătoarele drepturilor omului și organizațiile pentru drepturile omului sunt adesea vizate din cauza activității lor și că dreptul de acces la justiție al acestora trebuie protejat.

10. Comitetul a prezentat numeroase exemple de impact negativ al formelor de discriminare intersecțată asupra accesului la justiție, inclusiv căi de atac care nu sunt efective pentru anumite grupuri de femei. Femeile aparținând unor astfel de grupuri nu raportează adesea autorităților încălcări ale drepturilor lor, de teamă că vor fi umilite, stigmatizate, arestate, deportate, torturate sau vor fi supuse altor forme de

¹ A se vedea, de exemplu, art. 7 și art. 8 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, art. 2 și art. 14 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice și art. 2 (2) și art. 3 din Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale. La nivel regional, Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (Convenția Europeană a Drepturilor Omului), Convenția americană a drepturilor omului și Carta africană privind drepturile omului și popoarelor conțin toate dispoziții relevante.

² A se vedea Recomandarea generală nr. 28.

violență, inclusiv de către cei responsabili privind aplicarea legii. Comitetul a observat, de asemenea, că, atunci când femeile din astfel de grupuri depun plângeri, autoritățile nu acționează în mod frecvent cu diligența cuvenită pentru a ancheta, urmări penal și pedepsi făptuitorii și/sau pentru a acorda reparații.³

11. În plus față de art. 2 (c), art. 3, art. 5 (a) și art. 15 din Convenție, statele părți au în continuare obligații în temeiul tratatului de a se asigura că toate femeile au acces la educație și la informații despre drepturile lor și la căile de atac disponibile, precum și despre accesul la acestea, precum și despre accesul la sisteme de soluționare a disputelor competente și care țin seama de diferențele de gen, precum și despre accesul egal la căi de atac efective și disponibile la timp.⁴

12. Opiniile și recomandările Comitetului privind măsurile care trebuie luate pentru depășirea obstacolelor cu care se confruntă femeile în a avea acces la justiție sunt fondate pe experiența sa în analizarea rapoartelor statelor părți, a analizei comunicărilor individuale și a desfășurării anchetelor în temeiul Protocolului opțional la Convenție. În plus, se face trimitere la accesul la justiție al altor mecanisme ale Organizației Națiunilor Unite pentru drepturile omului, al instituțiilor naționale pentru drepturile omului, al organizațiilor societății civile, inclusiv al asociațiilor de femei din cadrul comunității, și al cercetătorilor universitari.

II. Aspecte generale și recomandări privind accesul la justiție al femeilor

A. Justițiabilitatea, disponibilitatea, accesibilitatea, buna calitate, oferirea de măsuri reparatorii și răspunderea sistemelor de justiție

13. Comitetul a observat că prin concentrarea instanțelor și a organismelor cvasi-judiciare în principalele orașe, lipsa de disponibilitate a acestora în regiunile rurale și izolate, timpul și banii necesari pentru a avea acces la acestea, complexitatea procedurilor, barierele fizice pentru femeile cu dizabilități, lipsa accesului la consiliere juridică de înaltă calitate, competentă, în funcție de gen, inclusiv la asistență juridică, precum și deficiențele adesea observate în ceea ce privește calitatea sistemelor de justiție (de exemplu, hotărâri sau decizii care nu țin seama de diferențele de gen din cauza lipsei de instruire, termenele și durata excesivă a procedurilor, corupția), prin toate acestea femeile sunt împiedicate să aibă acces la justiție.

14. Șase componente interconectate și esențiale – justițiabilitatea, disponibilitatea, accesibilitatea, buna calitate, oferirea de măsuri reparatorii victimelor și răspunderea sistemelor de justiție – sunt, prin urmare, necesare pentru a asigura accesul la justiție. Deși diferențele existente în ceea ce privește condițiile juridice, sociale, culturale, politice și economice vor necesita o aplicare diferențiată a acestor caracteristici în

³ A se vedea, de exemplu, observațiile finale referitoare la Bahamas [CEDAW/C/BHS/CO/1-5, pct. 25 (d)], Costa Rica (CEDAW/C/CRI/CO/5-6, pct. 40-41), Fiji (CEDAW/C/FJI/CO/4, pct. 24-25), Kârgâzstan (A/54/38/Rev.1, Partea întâi, pct. 127-128), Republica Coreea [CEDAW/C/KOR/CO/6, pct. 19-20, și CEDAW/C/KOR/CO/7, pct. 23 (d)] și Uganda (CEDAW/C/UGA/CO/7, pct. 43-44).

⁴ A se vedea în special recomandările generale nr. 19, 21, 23, 24, 26, 27, 29 și 30.

fiecare stat parte, elementele de bază ale acestei abordări sunt universal relevante și imediat aplicabile. În consecință:

(a) justițiabilitatea impune accesul nestânjenit la justiție al femeilor, precum și capacitatea și autodeterminarea acestora de a-și revendica drepturile ca drepturi juridice în temeiul Convenției;

(b) disponibilitatea impune înființarea de instanțe, organisme cvasi-judiciare sau alte organisme pe întreg teritoriul statului în zonele urbane, rurale și izolate, precum și întreținerea și finanțarea acestora;

(c) accesibilitatea impune ca toate sistemele de justiție, atât formale, cât și cvasi-judiciare, să fie sigure, rezonabile ca preț și accesibile fizic femeilor și să fie adaptate și apropiate la nevoile femeilor, inclusiv ale celor care se confruntă cu forme de discriminare intersectată sau compusă;

(d) buna calitate a sistemelor de justiție impune ca toate componentele sistemului să respecte standardele internaționale de competență, eficiență, independență și imparțialitate⁵ și să ofere, în timp util, remedii apropiate și efective care să conducă la soluționarea durabilă a litigiilor, care să țină seama de diferențele de gen, pentru toate femeile. De asemenea, impune ca sistemele de justiție să fie contextualizate, dinamice, participative, deschise unor măsuri practice inovatoare, care să țină seama de diferențele de gen și să ia în considerare cerințele tot mai mari ale femeilor de a se face dreptate;

(e) oferirea de măsuri reparatorii impune ca sistemele de justiție să ofere femeilor protecție viabilă și reparații semnificative pentru orice prejudiciu pe care l-ar putea suferi (a se vedea art. 2); și

(f) răspunderea sistemelor de justiție este asigurată prin monitorizare pentru a garanta funcționarea acestora în conformitate cu principiile justițiabilității, disponibilității, accesibilității, bunei calități și oferirii de măsuri reparatorii. Răspunderea sistemelor de justiție se referă, de asemenea, la monitorizarea acțiunilor profesioniștilor din sistemul de justiție și a răspunderii legale atunci când încalcă legea.

15. În ceea ce privește justițiabilitatea, Comitetul recomandă ca statele părți:

(a) să se asigure că drepturile și protecția juridică corelativă sunt recunoscute și încorporate în lege, îmbunătățind capacitatea de adaptare la gen a sistemului de justiție;

(b) îmbunătățirea accesului nestânjenit al femeilor la sistemele de justiție, permițându-le astfel să atingă egalitatea *de jure* și *de facto*;

(c) să se asigure că profesioniștii din sistemul de justiție gestionează cazurile într-o manieră care ține seama de diferența de gen;

(d) să asigure independența, imparțialitatea, integritatea și credibilitatea sistemului de justiție și lupta împotriva impunității;

(e) să combată corupția din sistemele de justiție ca element important în eliminarea discriminării față de femei în materie de acces la justiție;

(f) să confrunte și să elimine barierele din calea participării femeilor în calitate de profesioniști la nivelul tuturor organismelor și nivelurilor din sistemul

⁵ A se vedea Principiile de bază privind independența justiției, aprobate de Adunarea Generală în Rezoluția 40/32.

de justiție și al sistemelor cvasi-judiciare și al furnizorilor de servicii judiciare și să ia măsuri, inclusiv măsuri speciale temporare, pentru a se asigura că femeile sunt reprezentate în mod egal în sistemul de justiție și alte mecanisme de implementare a legii ca magistrate, judecătore, procuratoare, apărătoare publice, avocate, administratoare, mediatore, persoane responsabile privind aplicarea legii, oficialități judiciare și penale și practiciene experte, precum și în alte funcții profesionale;

(g) să revizuiască normele privind sarcina probei pentru a asigura egalitatea între părți în toate domeniile în care relațiile de putere privesc femeile de tratament echitabil al cauzelor lor de către justiție;

(h) să coopereze cu societatea civilă și cu organizațiile comunitare pentru a elabora mecanisme durabile de sprijinire a accesului la justiție al femeilor și să încurajeze organizațiile neguvernamentale și entitățile societății civile să ia parte la litigiile care privesc drepturile femeilor;

(i) să se asigure că femeile apărătoare ale drepturilor omului au acces la justiție și beneficiază de protecție împotriva hărțuirilor, amenințărilor, represaliilor și violențelor.

16. În ceea ce privește disponibilitatea sistemelor de justiție, Comitetul recomandă ca statele părți:

(a) să asigure înființarea, întreținerea și dezvoltarea de instanțe, tribunale și a alte entități, după caz, care să garanteze dreptul femeilor de acces la justiție fără discriminare pe întregul teritoriu al statului, inclusiv în zone îndepărtate, rurale și izolate, acordând atenție înființării de instanțe mobile, în special pentru a deservi femeile care trăiesc în zone îndepărtate, rurale și izolate, precum și utilizării creative a soluțiilor moderne de tehnologie a informației, atunci când este fezabil;

(b) în cazurile de violență împotriva femeilor, să asigure accesul la ajutor financiar, centre de criză, adăposturi, linii telefonice speciale și servicii medicale, psihosociale și de consiliere;

(c) să se asigure că normele privind reprezentarea permit grupurilor și organizațiilor societății civile interesate într-o anumită cauză să depună petiții și să participe la proceduri;

(d) să înființeze un mecanism de supraveghere format din inspectori independenți pentru a asigura funcționarea corespunzătoare a sistemului de justiție și pentru a combate orice discriminare față de femei comisă de profesioniștii din sistemul de justiție.

17. În ceea ce privește accesibilitatea sistemelor de justiție, Comitetul recomandă ca statele părți:

(a) să înlăture obstacolele economice din justiție prin acordarea de asistență juridică și garantarea reducerii taxelor pentru emiterea și depunerea documentelor, precum și a cheltuielilor de judecată pentru femeile cu venituri mici și scutiri pentru femeile care trăiesc în sărăcie;

(b) să înlăture barierele lingvistice prin furnizarea de servicii independente și profesionale de traducere și interpretare, atunci când este necesar, și furnizarea de asistență individualizată femeilor analfabete pentru a garanta înțelegerea deplină a procedurilor judiciare și cvasi-judiciare;

(c) să dezvolte activități de informare specifice și să distribuie, de exemplu, prin unități sau birouri specifice dedicate femeilor, informații despre mecanismele de justiție, procedurile și modalitățile de acordare de reparații disponibile, în diferite formate și, de asemenea, în limbile comunitare. Astfel de activități și informații trebuie să fie adecvate tuturor grupurilor etnice și minoritare din rândul populației și concepute în strânsă cooperare cu femeile din aceste grupuri și, în special, din partea organizațiilor de femei și a altor organizații relevante;

(d) să asigure accesul la internet și la alte tehnologii ale informației și comunicațiilor (TIC) pentru a îmbunătăți accesul femeilor la sistemele de justiție la toate nivelurile și să ia în considerare dezvoltarea infrastructurii de internet, inclusiv prin videoconferințe, pentru a facilita organizarea audierilor în instanță și schimbul, colectarea și gestionarea datelor și informațiilor între părțile interesate;

(e) să se sigure că mediul fizic și localizarea instituțiilor judiciare și cvasi-judiciare și a altor servicii sunt primitoare, sigure și accesibile tuturor femeilor, luând în considerare înființarea de unități de gen drept componente ale instituțiilor judiciare și acordând o atenție specială acoperirii costurilor transportului către instituțiile judiciare și cvasi-judiciare și a altor servicii pentru femeile fără mijloace suficiente de întreținere;

(f) să înființeze centre de acces la justiție, cum ar fi „centre unice”, care să includă o serie de servicii juridice și sociale, pentru a reduce numărul de demersuri pe care o femeie trebuie să le întreprindă pentru a avea acces la justiție. Aceste centre ar putea oferi consiliere juridică și asistență, ar putea demara procedurile legale și ar putea coordona serviciile de sprijin pentru femei în domenii precum violența împotriva femeilor, aspecte familiale, sănătatea, securitatea socială, angajarea în muncă, proprietatea și imigrația. Aceste centre trebuie să fie accesibile tuturor femeilor, inclusiv celor care trăiesc în sărăcie și/sau în zonele rurale și îndepărtate;

(g) să acorde o atenție specială accesului la sistemele de justiție ale femeilor cu dizabilități.

18. În ceea ce privește buna calitate a sistemelor de justiție, Comitetul recomandă ca statele părți:

(a) să se asigure că sistemele de justiție sunt de bună calitate și respectă standardele internaționale de competență, eficiență, independență și imparțialitate, precum și jurisprudența internațională;

(b) să adopte indicatori pentru măsurarea accesului femeilor la justiție;⁶

(c) să asigure o abordare și un cadru al justiției care să fie inovatoare și transformativă, inclusiv, dacă este necesar, să investească în reforme instituționale mai ample;

(d) să ofere, în timp util, căi de atac adecvate și efective care să conducă la soluționarea durabilă a litigiilor în funcție de gen, pentru toate femeile;

⁶ A se vedea, de exemplu, indicatorii Organizației Națiunilor Unite privind violența împotriva femeilor (a se vedea E/CN.3/2009/13) și indicatorii progresului în măsurarea punerii în aplicare a Convenției interamericane privind prevenirea, pedepsirea și eradicarea violenței împotriva femeilor (Convenția de la Belém do Pará), adoptată la 21 mai 2013.

(e) să pună în aplicare mecanisme care să garanteze imparțialitatea normelor, anchetelor și altor proceduri juridice și cvasi-judiciare, care să nu fie influențate de stereotipuri sau prejudecăți de gen;

(f) atunci când este necesar pentru a proteja viața privată a femeilor, siguranța și alte drepturi ale omului, să se asigure că, într-un mod conform cu procedurile legale și un proces echitabil, procedurile judiciare pot fi organizate în mod privat, integral sau parțial, sau că pot fi depuse mărturii de la distanță sau prin utilizarea echipamentelor de comunicații, astfel încât doar părțile interesate să poată obține acces la conținutul acestora. Utilizarea pseudonimelor sau a altor măsuri de protecție a identităților acestor femei trebuie să fie permisă în toate etapele procesului judiciar. Statele părți trebuie să garanteze posibilitatea de a se lua măsuri pentru a proteja viața privată și imaginea victimelor prin interzicerea surprinderii și difuzării de imagini în cazurile în care acest lucru ar putea încălca demnitatea, condiția emoțională și securitatea fetelor și femeilor;

(g) să protejeze femeile reclamante, martore, inculpate și deținute împotriva amenințărilor, hărțuirii și altor forme de vătămări înainte, în timpul și după procedurile judiciare și să asigure bugete, resurse, orientări și cadrele legislative necesare pentru a garanta funcționarea efectivă a măsurilor de protecție.⁷

19. În ceea ce privește punerea la dispoziție a unor căi de atac, Comitetul recomandă ca statele părți:

(a) să ofere și să aplice căi de atac adecvate și în timp util în ceea ce privește discriminarea față de femei și să se asigure că femeile au acces la toate căile de atac judiciare și nejudiciare disponibile;

(b) să se asigure că măsurile reparatorii sunt adecvate, efective, atribuite prompt, holistice și proporționale cu gravitatea prejudiciilor suferite. Măsurile reparatorii trebuie să includă, după caz, restituiri (reîncadrare în muncă), compensații (fie ele sub formă de bani, bunuri sau servicii) și reabilitare (asistență medicală și psihologică și alte servicii sociale).⁸ Măsurile reparatorii pentru daune civile și sancțiuni penale nu trebuie să se excludă reciproc;

(c) să țină seama pe deplin de activitățile domestice și de îngrijire neremunerate ale femeilor la evaluarea daunelor, în scopul stabilirii unei reparații adecvate pentru prejudiciile suferite în cadrul tuturor procedurilor civile, penale, administrative sau de alt tip;

(d) să creeze fonduri specifice pentru femei pentru a se asigura că femeile primesc reparații adecvate în situațiile în care persoanele sau entitățile responsabile pentru încălcarea drepturilor lor fundamentale nu sunt capabile sau nu doresc să ofere astfel de reparații;

⁷ Trebuie să fie urmate orientările și cele mai bune practici internaționale în ceea ce privește protecția victimelor și familiilor acestora împotriva intimidării, represaliilor și persecuțiilor repetate. A se vedea, de exemplu, art. 56 din Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice.

⁸ A se vedea pct. 32 din recomandarea generală nr. 28, care indică faptul că „aceste măsuri reparatorii trebui să includă diferite forme de reparații, cum ar fi compensațiile monetare, restituirea, reabilitarea și reîncadrarea în muncă, măsurile de reparație cum ar fi scuzele publice, declarații publice și garanții de nerepetare; modificări aduse legilor și practicilor relevante și aducerea în fața justiției a făptuitorilor de încălcări ale drepturilor fundamentale ale femeilor”.

(e) în cazurile de violență sexuală în situații de conflict sau de postconflict, să mandateze reforme instituționale, să abroge legislația discriminatorie și să adopte o legislație care să prevadă sancțiuni adecvate, în conformitate cu standardele internaționale privind drepturile omului, și să stabilească măsuri reparatorii, în strânsă cooperare cu organizațiile de femei și societatea civilă, pentru a contribui la depășirea discriminării care a precedat conflictul;⁹

(f) să asigure că toate căile de atac nejudiciare, cum ar fi scuzele publice, declarațiile publice și garanțiile privind nerepetarea acordate de comisiile de anchetă, justiție și reconciliere nu sunt utilizate ca substitut pentru anchetarea și urmărirea penală a făptuitorilor atunci când încălcările drepturilor omului au loc în contextul unui conflict sau postconflict; să respingă amnistiiile pentru încălcări ale drepturilor omului în funcție de gen, cum ar fi violența sexuală împotriva femeilor, și să respingă limitările legale pentru urmărirea unor astfel de încălcări (a se vedea recomandarea generală nr. 30 privind femeile în prevenirea conflictelor, în situații de conflict sau postconflict);

(g) să ofere căi de atac efective și în timp util și să se asigure că acestea răspund diferitelor tipuri de încălcări cu care se confruntă femeile, precum și reparații adecvate, și să asigure participarea femeilor la elaborarea tuturor programelor de acordare de reparații, astfel cum se indică în Recomandarea generală nr. 30.¹⁰

20. În ceea ce privește responsabilitatea sistemelor de justiție, Comitetul recomandă ca statele părți:

(a) să dezvolte mecanisme eficiente și independente pentru a observa și monitoriza accesul femeilor la justiție, astfel încât sistemele de justiție să respecte principiile justițiabilității, disponibilității, accesibilității, bunei calități și caracterului efectiv al căilor de atac, inclusiv auditul/controlul periodic al autonomiei, eficienței și transparenței organismelor judiciare, cvasi-judiciare și administrative care iau decizii care afectează drepturile femeilor;

(b) să se asigure că situațiile de practici și acte discriminatorii ale profesioniștilor din justiție identificate sunt abordate efectiv prin măsuri disciplinare și de alt tip;

(c) să creeze o entitate specifică pentru a primi plângeri, petiții și sugestii cu privire la tot personalul care sprijină activitatea sistemului de justiție, inclusiv lucrătorii din domeniile asistență, protecție socială și sănătate, precum și experții tehnici;

(d) Datele trebuie să includă, fără a se limita însă la:

(i) numărul și distribuția geografică a organismelor judiciare și cvasi-judiciare;

(ii) numărul de bărbați și femei care lucrează în organismele de aplicare a legii și în instituțiile judiciare și cvasi-judiciare, la toate nivelurile;

(iii) numărul și distribuția geografică a avocaților bărbați și femei, inclusiv avocați care acordă asistență juridică;

⁹ A se vedea Declarația de la Nairobi privind dreptul femeilor și fetelor la căi de atac și la reparații.

¹⁰ A se vedea, de asemenea, A/HRC/14/22.

- (iv) **natura și numărul de cazuri și plângeri depuse la organismele judiciare, cvasi-judiciare și administrative, defalcate în funcție de sexul reclamantului;**
- (v) **natura și numărul de cazuri abordate de sistemele de justiție formale și informale, defalcate în funcție de sexul reclamantului;**
- (vi) **natura și numărul cazurilor în care ajutorul juridic și/sau apărarea publică au fost necesare, acceptate și oferite, defalcate în funcție de sexul reclamantului;**
- (vii) **durata procedurilor și rezultatele acestora, defalcate în funcție de sexul reclamantului;**
- (e) **să realizeze și să faciliteze studii calitative și analize critice în funcție de gen ale tuturor sistemelor de justiție, în colaborare cu organizațiile societății civile și cu instituțiile academice, pentru a sublinia practicile, procedurile și jurisprudența care promovează sau limitează accesul deplin la justiție al femeilor;**
- (f) **să aplice sistematic concluziile acestor analize pentru a elabora priorități, politici, acte legislative și proceduri care să garanteze că toate componentele sistemului de justiție țin seama de problematica de gen, sunt ușor de utilizat și responsabile.**

B. Legi, proceduri și practici discriminatorii

21. În mod frecvent, statele părți au prevederi constituționale, legi, reglementări, proceduri, cutume și practici bazate pe stereotipuri și norme tradiționale de gen și care, prin urmare, sunt discriminatorii și nu le permit femeilor să se bucure pe deplin de drepturile care le revin în temeiul Convenției. Prin urmare, Comitetul solicită în mod constant statelor părți, în observațiile sale finale, să își revizuiască cadrele legislative și să modifice și/sau abroge dispozițiile care discriminează femeile. Acest lucru este în concordanță cu art. 2 din Convenție, care consacră obligația statelor părți de a adopta măsuri legale și de alt gen adecvate pentru a elimina toate formele de discriminare față de femei ale autorităților publice și actorilor nestatali, fie ele persoane fizice, organizații sau întreprinderi.

22. Cu toate acestea, femeile se confruntă cu multe dificultăți în a avea acces la justiție ca urmare a discriminării directe și indirecte, astfel cum este definită la pct. 16 din Recomandarea generală nr. 28. O astfel de inegalitate nu este evidentă doar în conținutul discriminatoriu și/sau impactul legilor, procedurilor, cutumelor și practicilor, ci și în lipsa capacității și a gradului de conștientizare din partea instituțiilor judiciare și cvasi-judiciare de a aborda în mod adecvat cazurile de încălcare a drepturilor fundamentale ale femeilor. Prin urmare, în Recomandarea generală nr. 28, Comitetul observă că instituțiile judiciare trebuie să aplice principiul egalității de fond sau *de facto*, astfel cum este consacrat în Convenție, și să interpreteze legile, inclusiv legi naționale, religioase și cutumiare în conformitate cu această obligație. Art. 15 prevede obligația statelor părți de a se asigura că femeile se bucură de egalitate reală cu bărbații în toate domeniile dreptului.

23. Cu toate acestea, multe dintre observațiile și opiniile finale ale Comitetului în temeiul Protocolului opțional demonstrează că normele procedurale și probatorii discriminatorii și lipsa de diligență necesară în prevenirea, anchetarea, urmărirea

penală, sancționarea și acordarea de măsuri reparatorii pentru încălcarea drepturilor femeilor duce la sfidarea obligațiilor de a garanta accesul egal la justiție al femeilor.

24. O atenție specială va fi acordată fetelor (inclusiv fetițelor și adolescentelor, după caz) deoarece acestea se confruntă cu bariere specifice în calea accesului la justiție. Adesea, acestora le lipsește capacitatea socială sau juridică de a lua decizii semnificative cu privire la viața lor în domenii legate de educație, sănătate și drepturile sexuale și reproductive. Acestea pot fi forțate să se căsătorească sau supuse altor practici dăunătoare și diferitelor forme de violență.

25. Comitetul recomandă ca statele parte:

(a) să asigure punerea în aplicare a principiului egalității în fața legii prin luarea de măsuri pentru a abroga orice legi, proceduri, reglementări, jurisprudență, cutume și practici existente care discriminează direct sau indirect femeile, în special în ceea ce privește accesul la justiție al acestora și pentru a elimina obstacolele discriminatorii din calea accesului la justiție, inclusiv:

- (i) obligația sau necesitatea ca femeile să ceară permisiunea membrilor familiei sau ai comunității înainte de a intenta acțiunea în justiție;
- (ii) stigmatizarea femeilor care luptă pentru drepturile lor de către participanții activi la sistemul de justiție;
- (iii) normele de coroborare care discriminează femeile în calitate de martore, reclamante și inculpate, impunându-le acestora o sarcină a probei mai mare decât bărbaților pentru a stabili existența unei infracțiuni sau pentru a se folosi de o cale de atac;
- (iv) procedurile care exclud sau acordă un statut inferior mărturie femeilor;
- (v) lipsa unor măsuri care să asigure condiții egale între femei și bărbați în cursul pregătirii, desfășurării și urmăririi cauzelor;
- (vi) gestionarea inadecvată a cauzelor și colectarea inadecvată a probelor în cauzele intentate de femei, având ca rezultat deficiențe sistematice în anchetarea cauzelor;
- (vii) obstacolele întâmpinate în colectarea probelor referitoare la noile încălcări ale drepturilor femeilor care se produc online prin utilizarea TIC și a noilor mijloace de comunicare socială;

(b) să se asigure că fetele au la dispoziție mecanisme independente, sigure, efective, accesibile și mecanisme de raportare sensibile la problemele copiilor. Astfel de mecanisme trebuie instituite în conformitate cu normele internaționale, în special cu Convenția privind drepturile copilului, cu personal angajat format din funcționari instruiți corespunzător, care să lucreze în mod efectiv ținând seama de diferențele de gen, în conformitate cu Comentariul general nr. 14 al Comitetului pentru drepturile copilului, astfel încât să se ia în considerare în primul rând interesul fetelor în cauză;

(c) să ia măsuri pentru a evita marginalizarea fetelor ca urmare a conflictelor și lipsei de autonomie în cadrul familiilor lor și din cauza lipsei de sprijin în ceea ce privește drepturile acestora, precum și să abroge normele și practicile care necesită autorizația parentală sau judiciară pentru a avea acces la servicii precum educația și sănătatea, inclusiv sănătatea sexuală și reproductivă, precum și la serviciile juridice și sistemele de justiție;

(d) să protejeze femeile și fetele împotriva interpretărilor textelor religioase și normelor tradiționale care creează bariere în calea accesului la justiție al acestora și generează discriminări față de acestea.

C. Stereotipii și prejudecăți de gen în sistemul de justiție și importanța consolidării capacităților

26. Stereotipiile și prejudecățile de gen din sistemul de justiție au consecințe ample asupra capacității femeilor de a beneficia pe deplin de drepturile omului. Acestea împiedică accesul la justiție al femeilor în toate domeniile dreptului și ar putea avea un impact deosebit de negativ asupra femeilor victime și supraviețuitoare ale violențelor. Stereotipiile denaturează percepțiile și generează decizii bazate pe credințe și mituri preconcepute, nu pe fapte relevante. Adesea, judecătorii adoptă standarde rigide cu privire la ceea ce consideră a fi un comportament adecvat pentru femei și le penalizează pe cele care nu corespund acestor stereotipuri. Stereotipiile afectează de asemenea credibilitatea acordată vocii, argumentelor și mărturiilor femeilor în calitate de părți și martore la proces. Astfel de stereotipii pot determina judecătorii să interpreteze greșit sau să aplice greșit legile. Acest fapt are consecințe ample, de exemplu, în dreptul penal, în care făptuitorii nu răspund legal pentru încălcarea drepturilor femeilor, susținând astfel o cultură a impunității. În toate domeniile dreptului, stereotipiile compromit imparțialitatea și integritatea sistemului de justiție, fapt care poate duce, la rândul său, la erori judiciare, inclusiv la revictimizarea reclamantelor.

27. Judecătorii, magistrații și arbitrii nu sunt singurii actori din sistemul de justiție care aplică, consolidează și perpetuează stereotipurile. Procurorii, cei responsabili privind aplicarea legii și alți actori permit adesea stereotipurilor să influențeze anchetele și procesele, în special în cazurile de violență de gen, stereotipurile subminând acuzațiile victimei/supraviețuitoarei, sprijinind în același timp apărarea avansată de presupusul făptuitor. Stereotipiile pot, prin urmare, să impregneze atât faza anchetei, cât și fazele procesului și să modeleze hotărârea definitivă pronunțată.

28. Femeile trebuie să se poată baza pe un sistem judiciar liber de mituri și stereotipii și pe un sistem judiciar a cărui imparțialitate nu este compromisă de aceste prezumții subiective. Eliminarea stereotipurilor din sistemul de justiție reprezintă un pas crucial în asigurarea egalității și justiției pentru victime și supraviețuitoare.

29. Comitetul recomandă ca statele părți:

(a) să ia măsuri, inclusiv programe de sensibilizare și de consolidare a capacităților pentru tot personalul din sistemul de justiție și pentru toți studenții de drept, pentru a elimina stereotipiile de gen și pentru a include o perspectivă de gen în toate aspectele sistemului de justiție;

(b) să includă și alți profesioniști, în special furnizorii de asistență medicală și lucrătorii sociali, care ar putea juca un rol important în cazurile de violență împotriva femeilor și în aspectele familiale, în programele de sensibilizare și de consolidare a capacităților;

(c) să se asigure că programele de consolidare a capacităților abordează, în special:

(i) chestiunea credibilității și a ponderii acordate vocilor, argumentelor și mărturiilor date de femei, în calitate de părți și martore;

(ii) **standardele inflexibile adoptate adesea de judecători și procurori privind ceea ce consideră a fi un comportament adecvat pentru femei;**

(d) **să ia în considerare promovarea dialogului privind impactul negativ al stereotipurilor și subiectivității sexelor în sistemul de justiție, precum și necesitatea de a îmbunătăți rezultatele justiției pentru femeile victime și supraviețuitoare ale violenței;**

(e) **să sensibilizeze publicul cu privire la impactul negativ al stereotipurilor și subiectivității sexelor și să încurajeze susținerea în abordarea stereotipurilor și a subiectivității sexelor în sistemele de justiție, în special în cazurile de violență de gen;**

(f) **să furnizeze judecătorilor, procurorilor, avocaților și celor responsabili privind aplicarea legii programe de consolidare a capacităților despre aplicarea instrumentelor juridice internaționale cu privire la drepturile omului, inclusiv a Convenției și a jurisprudenței Comitetului, precum și cu privire la aplicarea legislației care interzice discriminarea față de femei.**

D. Educație și conștientizarea publicului cu privire la impactul stereotipurilor

30. Asigurarea educației din perspectiva egalității de șanse între femei și bărbați și sensibilizarea publicului prin intermediul societății civile, mass-mediei și utilizarea TIC sunt esențiale pentru depășirea numeroaselor forme de discriminare și stereotipuri care au un impact asupra accesului la justiție și pentru asigurarea caracterului efectiv și a eficienței justiției pentru toate femeile.

31. Art. 5 litera (a) din Convenție prevede că statele părți trebuie să ia toate măsurile adecvate pentru a modifica tiparele sociale și culturale de comportament, pentru a elimina prejudecățile și cutumele și toate celelalte practici care se bazează pe ideea inferiorității sau superiorității vreunui dintre sexe. În Recomandarea generală nr. 28, Comitetul subliniază că toate prevederile Convenției trebuie interpretate coroborat pentru a garanta condamnarea și eliminarea tuturor formelor de discriminare pe criterii de gen.¹¹

1. Educație dintr-o perspectivă de gen

32. Femeile care nu își cunosc drepturile fundamentale nu pot pretinde că își exercită aceste drepturi. Comitetul a observat, în special în cursul examinării rapoartelor periodice prezentate de statele părți, că adeseori rapoartele nu garantează adesea accesul egal al femeilor la programe educaționale, de informare și de alfabetizare juridică. În plus, sensibilizarea bărbaților în ceea ce privește drepturile omului în rândul femeilor este indispensabilă și pentru garantarea nediscriminării și egalității, precum și pentru garantarea accesului la justiție al femeilor, în special.

33. Comitetul recomandă ca statele părți:

(a) **să dezvolte competențele de gen, inclusiv prin sporirea numărului de consilieri pentru problematica de gen, cu participarea organizațiilor societății civile, a instituțiilor academice și a mijloacelor de informare în masă;**

¹¹ La pct. 7, s-a afirmat că art. 2 din Convenție trebuie interpretat coroborat cu art. 3, 4, 5 și 24 și în lumina definiției discriminării prevăzute la art. 1.

(b) să disemineze materiale în formate multiple pentru a informa femeile despre drepturile lor fundamentale și disponibilitatea mecanismelor de acces la justiție, și să informeze femeile despre eligibilitatea acestora pentru sprijin, asistență judiciară și servicii sociale care asigură interfața cu sistemele de justiție;

(c) să integreze, în programele de învățământ de la toate nivelurile, programele educaționale privind drepturile femeilor și egalitatea dintre sexe, inclusiv în programele de alfabetizare juridică, care să sublinieze rolul crucial al accesului la justiție al femeilor și rolul bărbaților și băieților în calitate de susținători și părți interesate.

2. Creșterea gradului de conștientizare prin intermediul societății civile, al mijloacelor de informare în masă și al tehnologiei informației și comunicării

34. Societatea civilă, mijloacele de informare în masă și TIC joacă un rol important atât în consolidarea, cât și în reproducerea stereotipurilor de gen, precum și în depășirea acestora.

35. Comitetul recomandă ca statele părți:

(a) să sublinieze rolul pe care mijloacele de informare în masă și TIC îl pot juca în desființarea stereotipurilor culturale despre femei în ceea ce privește dreptul de acces la justiție al acestora, acordând o atenție deosebită stereotipurilor culturale problematice legate de discriminarea și violența de gen, inclusiv violența domestică, violurile și altor forme de violență sexuală;

(b) să dezvolte și să pună în aplicare măsuri menite să sensibilizeze mijloacele de informare în masă și populația, în strânsă colaborare cu comunitățile și organizațiile societății civile, cu privire la dreptul de a avea acces la justiție al femeilor. Aceste măsuri trebuie să fie multidimensionale și îndreptate către fete și femei, precum și către băieți și bărbați, și trebuie să țină cont de relevanța și potențialul TIC de a transforma stereotipurile culturale și sociale;

(c) să sprijine și să implice instituțiile de informare în masă și persoanele care lucrează în cadrul TIC într-un dialog public continuu privind drepturile femeilor în general și în special în contextul accesului la justiție;

(d) să ia măsuri pentru promovarea unei culturi și a unui mediu social în care faptul că femeile își caută dreptatea în instanță este considerat atât legitim, cât și acceptabil, nu un motiv suplimentar de discriminare și/sau stigmatizare.

E. Asistența judiciară și apărarea publică

36. Un element crucial pentru garantarea faptului că sistemele de justiție sunt accesibile economic femeilor îl reprezintă furnizarea de asistență juridică gratuită sau la preț redus, consiliere și reprezentare în procesele judiciare și cvasi-judiciare, în toate domeniile dreptului.

37. Comitetul recomandă ca statele părți:

(a) să instituționalizeze sisteme de asistență juridică și apărare publică care să fie accesibile, sustenabile și receptive la nevoile femeilor, să se asigure că aceste servicii sunt furnizate în timp util, continuu și în mod efectiv în toate etapele procedurilor judiciare sau cvasi-judiciare, inclusiv mecanisme

alternative de soluționare a litigiilor și procese reparatorii, și să asigure accesul nestânjenit al asistenței judiciare și al furnizorilor de apărare publică la toate documentele relevante și la alte informații, inclusiv la declarațiile martorelor;

(b) să se asigure că furnizorii de asistență juridică și de apărare publică sunt competenți și sensibili la aspectele de gen, respectă confidențialitatea și li se acordă timp suficient pentru a-și apăra clientele;

(c) să realizeze programe de informare și de sensibilizare a femeilor cu privire la existența asistenței juridice și a serviciilor de apărare publică, precum și la condițiile de obținere a acestora prin utilizarea eficientă a TIC pentru a facilita astfel de programe;

(d) să dezvolte parteneriate cu furnizorii neguvernamentali de asistență judiciară și/sau să instruiască procurorii pentru a oferi femeilor informații și asistență în desfășurarea proceselor judiciare și cvasi-judiciare, precum și în sistemele de justiție tradiționale;

(e) în cazul unui conflict familial sau atunci când o femeie nu are acces egal la venitul familiei, utilizarea mijloacelor prin care se determină eligibilitatea pentru asistență judiciară și servicii de apărare publică trebuie să se bazeze pe venitul real sau pe lichiditățile femeii respective.¹²

F. Resurse

38. Resursele umane înalt calificate, combinate cu resurse tehnice și financiare adecvate sunt esențiale pentru a asigura justițiabilitatea, disponibilitatea, accesibilitatea, buna calitate, oferirea de căi de atac victimelor și răspunderea în temeiul sistemelor de justiție.

39. **Comitetul recomandă ca statele părți:**

(a) să ofere asistență bugetară și tehnică adecvată și să aloce resurse umane înalt calificate tuturor părților din sistemele de justiție, inclusiv organismelor judiciare, cvasi-judiciare și administrative specializate, mecanismelor alternative de soluționare a litigiilor, instituțiilor naționale pentru drepturile omului și birourilor ombudsmanilor;

(b) să caute sprijin din surse externe, precum instituțiile specializate ale Organizației Națiunilor Unite, comunitatea internațională și societatea civilă, atunci când resursele naționale sunt limitate, asigurându-se în același timp că, pe termen mediu și lung, sistemele de justiție dispun de resurse de stat adecvate pentru a le asigura sustenabilitatea.

III. Recomandări pentru domenii specifice ale dreptului

40. Dată fiind diversitatea instituțiilor și dispozitivelor judiciare din lume, unele elemente plasate sub un singur domeniu al dreptului într-o țară pot fi plasate într-un alt domeniu, într-o altă țară. De exemplu, definiția discriminării poate sau nu să fie

¹² Principiile și orientările Organizației Națiunilor Unite privind accesul la asistență juridică în sistemele de justiție penală, orientarea 1 (f): „Dacă mijloacele de subzistență se calculează pe baza venitului familial, dar membrii familiei se află în conflict unul cu celălalt sau nu au acces egal la venitul familial, doar venitul persoanei care solicită asistența judiciară este utilizat pentru a calcula nivelul mijloacelor de subzistență.”

inclusă în Constituție, ordinele de protecție pot apărea în dreptul familiei și/sau în dreptul penal, iar aspectele legate de azil și statutul de refugiat pot fi soluționate de instanțe administrative sau de organisme cvasi-judiciare. Statele părți sunt invitate să examineze punctele de mai jos în acest sens.

A. Dreptul constituțional

41. Comitetul a observat că, în practică, statele părți care au adoptat garanții constituționale privind egalitatea reală între bărbați și femei și au încorporat legislația internațională a drepturilor omului, inclusiv Convenția, în ordinea lor juridică națională sunt mai bine dotate să asigure egalitatea de gen în ceea ce privește accesul la justiție. În temeiul art. 2 (a) și al art. 15 din Convenție, statele părți trebuie să includă principiul egalității dintre bărbați și femei în constituțiile lor naționale sau în alte acte legislative adecvate, inclusiv prin înființarea de tribunale și alte instituții publice naționale competente, și să ia măsuri pentru a asigura aducerea la îndeplinire a acestui principiu în toate domeniile vieții publice și private, precum și în toate domeniile dreptului.

42. **Comitetul recomandă ca statele părți:**

(a) **să ofere protecție constituțională explicită egalității formale și reale și nediscriminării în domeniile public și privat, inclusiv în ceea ce privește toate aspectele legate de statutul personal, familie, căsătorie și drept succesoral, precum și în toate domeniile dreptului;**

(b) **atunci când dispozițiile de drept internațional nu se aplică în mod direct, să încorporeze pe deplin legislația internațională privind drepturile omului în cadrele lor constituționale și legislative, pentru a garanta în mod eficient accesul la justiție al femeilor;**

(c) **să creeze structurile necesare pentru asigurarea disponibilității și accesibilității mecanismelor judiciare de control și monitorizare pentru a supraveghea punerea în aplicare a tuturor drepturilor fundamentale, inclusiv a dreptului la egalitate de gen reală.**

B. Dreptul civil

43. În unele comunități, femeile nu pot accesa sistemele de justiție fără asistența unei rude de sex masculin, iar normele sociale împiedică capacitatea acestora de a-și exercita autonomia în afara gospodăriei. Art. 15 din Convenție prevede că femeile și bărbații trebuie să fie egali în fața legii și că statele părți trebuie să acorde femeilor o capacitate juridică în materie civilă identică cu cea a bărbaților și aceleași posibilități de exercitare a acestei capacități. Procedurile și căile de atac de drept civil la care trebuie să aibă acces femeile le includ pe cele din domeniul contractelor, al ocupării forței de muncă private, al vătămării corporale, al protecției consumatorilor, al dreptului succesoral, al dreptului de proprietate asupra terenurilor și al dreptului patrimonial.

44. **Comitetul recomandă ca statele părți:**

(a) **să elimine toate barierele de gen din calea accesului la procedurile de drept civil, cum ar fi obligația ca femeile să obțină permisiunea din partea autorităților judiciare sau administrative sau a membrilor familiei înainte să**

intenteze o acțiune în justiție, sau să prezinte documente care să probeze identitatea sau titlul de proprietate;

(b) să aplice dispozițiile prevăzute la art. 15 (3) din Convenție potrivit cărora toate contractele și toate celelalte instrumente private de orice natură, cu efect juridic, care vizează restricționarea capacității legale a femeilor sunt considerate nule și neavenite;

(c) să adopte măsuri pozitive pentru a asigura libertatea femeilor de a încheia contracte și alte acorduri de drept privat.

C. Dreptul familiei

45. Inegalitatea în cadrul familiei rezidă în toate celelalte aspecte ale discriminării față de femei și este adesea justificată în numele ideologiei, tradiției și al culturii. Comitetul a subliniat în mod repetat că dreptul familiei și mecanismele de aplicare la acestuia trebuie să respecte principiul egalității, consacrat la art. 2, 15 și 16 din Convenție.¹³

46. **Comitetul recomandă ca statele părți:**

(a) să adopte coduri ale familiei scrise sau legi privind statutul personal care să prevadă accesul egal la justiție între soți sau parteneri, indiferent de identitatea sau comunitatea lor religioasă sau etnică, în conformitate cu Convenția și cu recomandările generale ale Comitetului;¹³

(b) să ia în considerare crearea, în cadrul aceluiași cadru instituțional, de mecanisme judiciare sau cvasi-judiciare familiale care țin seama de gen pentru a soluționa aspecte precum soluționarea dreptului de proprietate, drepturi funciare, moștenirea, dizolvarea căsătoriei și custodia copilului; și

(c) în situațiile în care nu există un cod al familiei unificat și în care există mai multe sisteme de drept al familiei, precum sisteme de drept civil, indigen, religios și cutumiar, să se asigure că legile privind statutul personal prevăd posibilitatea unei alegeri individuală cu privire la dreptul familiei aplicabil, în orice etapă a relației. Instanțele statului trebuie să controleze jurisdicțional deciziile adoptate de toate celelalte organisme în această privință.

D. Dreptul penal

47. Legile penale sunt deosebit de importante pentru a garanta că femeile își pot exercita drepturile lor fundamentale, inclusiv dreptul de acces la justiție, pe baze de egalitate. Statele părți sunt obligate, în temeiul art. 2 și art. 15 din Convenție, să se asigure că femeile au acces la protecția și căile de atac oferite de dreptul penal și că nu sunt expuse discriminării în contextul acestor mecanisme, fie ca victime, fie ca făptuitoare de infracțiuni. Unele coduri penale și/sau coduri de procedură penală sunt discriminatorii față de femei prin:

(a) incriminarea unor forme de comportament care nu sunt incriminate sau pedepsite la fel de aspru dacă sunt săvârșite de bărbați;

---

¹³ A se vedea, în special, Recomandarea generală nr. 29 privind art. 16 din convenție (consecințele economice ale căsătoriei, relațiile de familie și dizolvarea acestora).

(b) incriminarea unor forme de comportament care pot fi săvârșite numai de femei, cum ar fi avortul;

(c) neincriminarea sau lipsa precauției în a preveni și a acorda reparații pentru infracțiunile care afectează în mod disproporționat sau exclusiv femeile;

(d) plasarea în detenție a femeilor pentru infracțiuni minore și/sau pentru incapacitatea de a plăti cauțiune în astfel de cazuri.

48. Comitetul a subliniat, de asemenea, faptul că femeile suferă de discriminare în cauzele penale ca urmare a lipsei unor alternative neprivative la detenție, care să țină seama de diferențele de gen, ca urmare a incapacității de a ține seama de nevoile specifice ale femeilor aflate în detenție și a lipsei unor mecanisme de monitorizare care să țină seama de diferențele de gen și a unor mecanisme independente de control jurisdicțional.¹⁴ Victimizarea secundară a femeilor de către sistemul de justiție penal are un impact asupra accesului la justiție al acestora, ca urmare a vulnerabilității lor sporite față de abuzurile și amenințările mentale și fizice din timpul arestării, interogării și detenției.

49. Femeile sunt, de asemenea, incriminate în mod disproporționat ca urmare a situației sau a statutului lor, cum ar fi faptul că sunt implicate în prostituție, imigrante, acuzate de adulter, ca urmare a statutului de lesbiană, bisexuală sau transsexuală sau persoană intersexuală, după ce au fost supuse unui avort sau aparțin altor grupuri care se confruntă cu fapte de discriminare.

50. Comitetul observă că multe țări se confruntă cu lipsa critică de polițiști instruiți și personal juridic și medico-legal capabil să facă față cerințelor anchetelor penale.

51. Comitetul recomandă ca statele părți:

(a) să acționeze cu obligația de diligență pentru a preveni, a ancheta, a pedepsi și a acorda reparații pentru toate infracțiunile săvârșite împotriva femeilor, fie de către actori statali, fie de către actori nestatali;

(b) să se asigure că termenele de prescripție legale sunt conforme cu interesele victimelor;

(c) să ia măsuri efective pentru a proteja femeile împotriva victimizării secundare în interacțiunile lor cu autoritățile de aplicare a legii și cele judiciare, și să aibă în vedere înființarea de unități specializate în funcție de gen în cadrul sistemelor de aplicare a legii, penale și de urmărire penală;

(d) să ia măsuri adecvate pentru crearea unor medii favorabile care să încurajeze femeile să își revendice drepturile, să raporteze infracțiunile săvârșite împotriva lor și să participe activ la procesele de justiție penală și să ia măsuri pentru a preveni represaliile împotriva femeilor care doresc să facă recurs la sistemul de justiție. Trebuie urmărită consultarea grupurilor de femei și a organizațiilor societății civile în vederea elaborării legislației, politicilor și programelor în domeniile respective;

(e) să ia măsuri, inclusiv prin adoptarea de legi, pentru a proteja femeile împotriva infracțiunilor și delictelor de pe internet;

¹⁴ Comunicarea nr. 23/2009, *Abramova împotriva Belarusului*, constatări adoptate la 25 iulie 2011; a se vedea, de asemenea, Regulile Națiunilor Unite privind tratamentul femeilor deținute și măsurile neprivative de libertate pentru infractoare (Regulile de la Bangkok), adoptate de Adunarea Generală în cadrul Rezoluției 65/229.

(f) să se abțină de la a condiționa furnizarea de sprijin și asistență femeilor, inclusiv acordarea de permise de ședere, de cooperarea cu autoritățile judiciare în cazurile de trafic de persoane și crimă organizată;¹⁵

(g) să adopte o abordare confidențială și care să țină seama de diferențele de gen pentru a evita stigmatizarea, inclusiv victimizarea secundară în cazuri de violență, în cursul tuturor procedurilor judiciare, inclusiv în timpul interogării, colectării de probe și al altor proceduri legate de anchetă;

(h) să reexamineze probatoriul și punerea sa în aplicare, în special în cazurile de violență împotriva femeilor, și să adopte măsuri care să țină seama de dreptul la un proces echitabil al victimelor și inculpatelor în cadrul procedurilor penale, pentru a se asigura că cerințele probatorii nu sunt prea restrictive, inflexibile sau influențate de stereotipiile de gen;

(i) să îmbunătățească modul de răspuns al justiției penale la violența domestică, inclusiv prin înregistrarea apelurilor de urgență care fac dovada fotografică a distrugerii proprietăților și semnele de violență, și să ia în considerare rapoartele medicilor sau ale asistenților sociali, care pot proba modul în care violența, chiar dacă este săvârșită fără martori, are efecte materiale asupra bunăstării fizice, mentale și sociale a victimelor;

(j) să ia măsuri pentru a garanta că femeile nu fac obiectul unor întârzieri nejustificate în cererile de ordine de protecție și că toate cazurile de discriminare de gen care fac obiectul dreptului penal, inclusiv cazurile de violență, sunt audiate în timp util și în mod imparțial;

(k) să elaboreze protocoale pentru polițiști și furnizorii de asistență medicală în vederea colectării și păstrării probelor medico-legale în cazurile de violență împotriva femeilor și să formeze un număr suficient de polițiști și personal juridic și medico-legal care să efectueze cu competență anchetele penale;

(l) să descurajeze incriminarea discriminatorie și să reexamineze și să monitorizeze toate procedurile penale pentru a se asigura că acestea nu discriminează direct sau indirect femeile; să dezincrimineze formele de comportament care nu sunt incriminate sau pedepsite cu severitate dacă sunt săvârșite de bărbați; să dezincrimineze formele de comportament care pot fi săvârșite doar de femei, precum avortul; să acționeze cu precauție cuvenită pentru a preveni și a oferi căi de atac în cazul infracțiunilor care afectează disproporționat sau exclusiv femeile, indiferent dacă sunt săvârșite de actori statali sau nestatali;

(m) să monitorizeze îndeaproape procedurile de condamnare și să elimine orice discriminare față de femei în cazul sancțiunilor prevăzute pentru anumite infracțiuni și delictelor și să stabilească eligibilitatea pentru liberarea condiționată sau liberarea anticipată din detenție;

(n) să se asigure că sunt puse în aplicare mecanisme de monitorizare a locurilor de detenție, să acorde o atenție specială situației femeilor deținute și să aplice orientările și standardele internaționale privind tratamentul femeilor aflate în detenție;¹⁶

¹⁵ A se vedea *Principii și orientări recomandate privind drepturile omului și traficul de persoane* (publicație a Organizației Națiunilor Unite, număr de vânzare E.10.XIV.1).

¹⁶ A se vedea Regulile de la Bangkok și, de asemenea, Orientări în materie de justiție în cazuri în

(o) să păstreze date și statistici exacte privind numărul de femei din fiecare loc de detenție, motivele și durata detenției acestora, fie că sunt însărcinate sau însoțite de un sugar sau de un copil, accesul acestora la servicii legale, medicale și sociale, precum și eligibilitatea acestora pentru procesele de reexaminare a cauzelor disponibile și utilizarea acestora, a alternativelor necustodiale la detenție și a posibilităților de instruire;

(p) să se folosească de măsura de siguranță a internării medicale ca soluție de ultimă instanță și pentru cât mai scurt timp posibil și să se evite arestul preventiv sau în urma sentinței pentru infracțiuni minore și pentru incapacitatea de a plăti cauțiune în astfel de cazuri.

E. Dreptul administrativ, social și al muncii

52. În conformitate cu art. 2 și art. 15 din Convenție, disponibilitatea și accesibilitatea mecanismelor și căilor de atac judiciare și cvasi-judiciare în temeiul dreptului administrativ, social și al muncii trebuie garantate femeilor pe baza egalității de gen. Printre domeniile care tind să intre sub incidența dreptului administrativ, social și al muncii și care au o importanță deosebită pentru femei se numără serviciile de sănătate, drept la prestații de securitate socială, relațiile de muncă, inclusiv remunerația egală, egalitatea de șanse la angajare și promovare, egalitatea de remunerare pentru funcționarii publici, spațiul locativ și terenurile, granturile subvențiate, și bursele de studiu, fondurile de compensare, guvernarea resurselor de internet și politica, migrația și azilul.¹⁷

53. Comitetul recomandă ca statele părți:

(a) să se asigure că este disponibilă o reexaminare independentă, efectuată în conformitate cu standardele internaționale pentru toate deciziile luate de organismele administrative;

(b) să se asigure că decizia de respingere a unei cereri este motivată și că persoana reclamantă poate face apel împotriva deciziei în fața unui organism competent și că punerea în aplicare a oricăror decizii administrative pronunțate anterior este suspendată în așteptarea unui nou control jurisdicțional. Acest aspect are o importanță deosebită în domeniul dreptului azilului și al migrației, unde recurenții pot fi deportați înainte de a avea ocazia să le fie audiate cauzele;

(c) să recurgă la detenția administrativă numai în mod excepțional, în ultimă instanță, pentru o perioadă limitată de timp, atunci când este necesar și rezonabil în cazuri individuale, proporțional cu un scop legitim și în conformitate cu legislația națională și cu standardele internaționale; să se asigure că sunt adoptate toate măsurile adecvate, inclusiv asistență juridică și proceduri efective, pentru a permite femeilor să conteste legalitatea detenției; să asigure reexaminarea periodică a detenției în prezența deținuților și să se asigure că condițiile detenției administrative respectă standardele internaționale relevante pentru protecția drepturilor femeilor private de libertate.

care implică copiii victime și martori ai unor acte infracționale, adoptate de Consiliul Economic și Social în rezoluția 2005/20.

¹⁷ A se vedea Recomandarea generală nr. 32 privind eliminarea discriminării împotriva femeilor privind dimensiunea de gen în legătură cu statutul de refugiat, azilul, cetățenia și apatridia în cazul femeilor.

IV. Recomandări pentru mecanisme specifice

A. Sisteme de justiție/cvasi-judiciare specializate și sisteme de justiție internaționale/regionale

54. Celelalte mecanisme judiciare și cvasi-judiciare specializate,¹⁸ inclusiv instanțele pentru litigii de muncă,¹⁹ pentru revendicări funciare, tribunale electorale și militare, inspectorate și organisme administrative,²⁰ au, de asemenea, obligația de a se respecta standardele internaționale de independență, imparțialitate și eficiență, precum și prevederi de drept internațional al drepturilor omului, inclusiv art. 2, art. 5 (a) și art. 15 din Convenție.

55. Situațiile tranzitorii și postconflictuale pot avea ca rezultat sporirea provocărilor cu care se confruntă femeile care doresc să își afirme dreptul la acces la justiție. În Recomandarea generală nr. 30, Comitetul a subliniat obligațiile specifice ale statelor părți în ceea ce privește accesul la justiție al femeilor în astfel de situații.

56. **Comitetul recomandă ca statele părți:**

(a) să ia toate măsurile adecvate pentru a se asigura că toate mecanismele judiciare și cvasi-judiciare specializate sunt disponibile și accesibile femeilor și că acestea își exercită mandatele în baza aceluiași cerințe precum instanțele ordinare;

(b) să prevadă monitorizarea și controlul independent al deciziilor mecanismelor judiciare și cvasi-judiciare specializate;

(c) să pună în aplicare programe, politici și strategii care să faciliteze și să garanteze participarea egală a femeilor la toate nivelurile mecanismelor judiciare și cvasi-judiciare specializate;

(d) să pună în aplicare recomandările privind accesul femeilor la justiție în situații de tranziție și postconflict, care sunt prevăzute la pct. 81 din Recomandarea generală nr. 30, adoptând o abordare cuprinzătoare, inclusivă și participativă a mecanismelor de justiție tranzitorii;

(e) să asigure punerea în aplicare la nivel național a instrumentelor și deciziilor de justiție internaționale și regionale referitoare la drepturile femeii și să stabilească mecanisme de monitorizare pentru aplicarea dreptului internațional.

B. Proceduri alternative de soluționare a litigiilor

57. Multe jurisdicții au adoptat sisteme obligatorii sau facultative de mediere, conciliere, arbitraj și rezolvare în colaborare a litigiilor, precum și de facilitare și negociere bazată pe interes. Acest lucru se aplică, în special, în domeniile dreptului familiei, violenței domestice, justiției infantile și al dreptului muncii. Procesele

¹⁸ În funcție de țară, domeniile sunt acoperite de sisteme de justiție generale sau specializate.

¹⁹ În ceea ce privește accesul femeilor la justiție, convențiile relevante ale Organizației Internaționale a Muncii includ Convenția privind Inspecția Muncii din 1947 (nr. 81), Convenția privind migrația în scopul angajării (revizuită) din 1949 (nr. 97), Convenția privind inspecția muncii (agricultură) din 1969 (nr. 129), Convenția privind populațiile indigene și tribale din 1989 (nr. 169) și Convenția privind lucrătorii casnici din 2011 (nr. 189).

²⁰ A se vedea proiectul de Principii privind administrarea justiției de către instanțele militare (a se vedea E/CN.4/2006/58).

alternative de soluționare a litigiilor sunt uneori numite justiție informală, care sunt legate, dar funcționează în afara proceselor în instanță formale. Procesele alternative informale de soluționare a disputelor includ, de asemenea, curți indigene informale și soluționarea alternativă a disputelor pe baza poziției de șef de comunitate, în cadrul cărora șefii și alți lideri ai comunității soluționează dispute interpersonale, inclusiv divorțuri, custodia copiilor și dispute funciare. Deși astfel de procese pot oferi o flexibilitate mai mare și pot reduce costurile și întârzierile pentru femeile care își caută dreptatea în justiție, acestea pot conduce, de asemenea, la noi încălcări ale drepturilor lor și la impunitate pentru făptuitori, deoarece funcționează adesea pe baza valorilor patriarhale, având astfel un impact negativ asupra accesului femeilor la controlul jurisdicțional și la căi de atac.

58. Comitetul recomandă ca statele părți:

(a) să informeze femeile cu privire la drepturile lor de a utiliza medierea, concilierea, arbitrajul și soluționarea colaborativă a litigiilor;

(b) să garanteze că procedurile alternative de soluționare a litigiilor nu restricționează accesul femeilor la căi de atac judiciare sau de alt tip în orice domeniu al dreptului și că nu conduc la încălcări suplimentare ale drepturilor acestora;

(c) să se asigure că, în nicio circumstanță, cauzele de violență împotriva femeilor, inclusiv violența domestică, nu se referă la vreo procedură alternativă de soluționare a litigiilor.

C. Instituțiile naționale pentru drepturile omului și biroul ombudsmanului

59. Crearea de instituții naționale pentru drepturile omului și de birouri ale ombudsmanului ar putea oferi femeilor noi posibilități de a avea acces la justiție.

60. Comitetul recomandă ca statele părți:

(a) să ia măsuri:

(i) pentru a furniza resurse adecvate creării și gestionării sustenabile a instituțiilor naționale independente pentru drepturile omului, în conformitate cu principiile privind statutul instituțiilor naționale pentru promovarea și protecția drepturilor omului (Principiile de la Paris);

(ii) pentru a se asigura că modul în care sunt compuse și activitățile acestor instituții țin seama de diferențele de gen;

(b) să acorde instituțiilor naționale pentru drepturile omului un mandat amplu și autoritatea de a examina reclamațiile referitoare la drepturile femeilor;

(c) să faciliteze accesul femeilor la procese de petiție individuale în cadrul birourilor ombudsmanilor și al instituțiilor naționale pentru drepturile omului, pe bază de egalitate, și să ofere femeilor posibilitatea de a depune plângeri care implică forme de discriminare multiplă și intersectată; și

(d) să asigure instituțiilor naționale pentru drepturile omului și birourilor ombudsmanilor resurse și sprijin adecvate pentru a efectua cercetări.

D. Sisteme de justiție pluraliste

61. Comitetul observă că legile, reglementările, procedurile și deciziile statului pot coexista câteodată, în cadrul unui anumit stat parte, cu legi și practici religioase, cutumiare, indigene sau comunitare. Acest fapt are ca rezultat existența unor sisteme de justiție pluraliste. Prin urmare, există multiple surse de drept care pot fi recunoscute în mod formal ca parte a ordinii juridice naționale sau care pot funcționa fără un temei juridic explicit. Statele părți au obligația, în temeiul art. 2, art. 5 (a) și al art. 15 din Convenție, și în temeiul altor instrumente internaționale privind drepturile omului, să se asigure că drepturile femeilor sunt respectate în mod egal și că femeile sunt protejate împotriva încălcării drepturilor lor fundamentale de către toate componentele sistemelor de justiție pluraliste.²¹

62. Prezența sistemelor de justiție pluraliste poate, în sine, limita accesul la justiție al femeilor prin perpetuarea și consolidarea unor norme sociale discriminatorii. În numeroase contexte, fără a aduce atingere disponibilității mai multor căi de acces la justiție în cadrul sistemelor de justiție pluraliste, femeile nu își pot exercita în mod efectiv alegerea unui forum. Comitetul a observat că, în anumite state părți în care sistemele de drept familial și/sau personal bazate pe norme cutumiare, religioase sau comunitare coexistă alături de sistemele de drept civil, este posibil ca anumite femei să nu fie la fel de familiare cu ambele sisteme sau să nu aibă libertatea de a decide care regim li se aplică.

63. Comitetul a observat o serie de modele prin care practicile incluse în sistemele de justiție pluraliste pot fi armonizate cu Convenția, în vederea reducerii la minimum a conflictelor de legi și a garantării accesului la justiție al femeilor. Printre acestea se numără adoptarea unor legi care să definească în mod clar relația dintre sistemele de justiție pluraliste existente, crearea mecanismelor de control de către stat și recunoașterea și codificarea formală a sistemelor religioase, cutumiare, indigene, comunitare și de alt gen. Vor fi necesare eforturi comune ale statelor părți și ale actorilor nestatali pentru a se examina modalitățile în care sistemele de justiție pluraliste pot colabora pentru a consolida protecția drepturilor femeilor.²²

64. **Comitetul recomandă ca, în cooperare cu actorii nestatali, statele părți:**

(a) **să ia măsuri imediate, inclusiv programe de consolidare a capacităților și de formare privind Convenția și drepturile femeilor, pentru personalul din sistemul de justiție, pentru a se asigura că sistemele de justiție religioase, cutumiare, indigene și comunitare își armonizează normele, procedurile și practicile cu standardele privind drepturile omului prevăzute în Convenție și alte instrumente internaționale privind drepturile omului;**

(b) **să adopte legi pentru a reglementa relațiile dintre mecanismele din cadrul sistemelor de justiție pluraliste în vederea reducerii potențialelor conflicte;**

(c) **să ofere garanții împotriva încălcării drepturilor femeilor prin examinarea de către instanțele statului sau instituțiile administrative a activităților tuturor componentelor sistemelor de justiție pluraliste, acordând o atenție specială judecătorilor sătești și instanțelor tradiționale;**

²¹ A se vedea, în special, Recomandarea generală nr. 29.

²² Organizația Internațională pentru Dezvoltarea Dreptului, *Accessul la justiție: modele, strategii și bune practici privind autodeterminarea femeilor* (Roma, 2013).

(d) să se asigure că femeile au posibilitatea de a alege în mod real și în cunoștință de cauză cu privire la legea aplicabilă și forumul judiciar în cadrul căruia ar prefera ca pretențiile lor să fie ascultate;

(e) să asigure disponibilitatea serviciilor de asistență juridică pentru femei, astfel încât acestea să își poată revendica drepturile în cadrul diverselor sisteme de justiție pluraliste prin angajarea de personal de sprijin local calificat în vederea acordării acestei asistențe;

(f) să asigure participarea egală a femeilor la toate nivelurile în organismele instituite pentru monitorizarea, evaluarea și raportarea operațiunilor sistemelor de justiție pluraliste;

(g) să promoveze dialogul constructiv și să formalizeze legăturile dintre sistemele de justiție pluraliste, inclusiv prin adoptarea unor proceduri de schimb de informații între acestea.

V. Retragerea rezervelor față de Convenție

65. Multe țări au emis rezerve față de:

(a) art. 2 (c), care indică faptul că statele părți se angajează să instituie o protecție pe cale jurisdicțională a drepturilor femeilor pe bază de egalitate cu bărbații și să garanteze prin intermediul tribunalelor naționale competente și al altor instituții publice protecția efectivă a femeilor împotriva oricărui act discriminatoriu;

(b) art. 5 (a), care indică faptul că statele părți vor lua toate măsurile adecvate pentru a modifica tiparele de comportament social și cultural ale bărbatului și femeii, pentru a se ajunge la eliminarea prejudecăților și cutumelor și a tuturor celorlalte practici bazate pe ideea de inferioritate sau superioritate a unui sex, sau pe rolurile stereotipe ale bărbatului sau femeii;

(c) art. 15, care indică faptul că statele părți acordă femeilor o capacitate juridică în materie civilă identică cu cea a bărbaților și aceleași șanse de exercitare a acestei capacități și acordă femeilor drepturi egale de a încheia contracte și de a administra proprietăți și le tratează în mod egal în toate etapele procedurii în instanțe și în tribunale;

(d) art. 16, care indică faptul că statele părți iau toate măsurile adecvate pentru a elimina discriminarea față de femei în toate aspectele legate de căsătorie și relațiile de familie.

66. Având în vedere importanța fundamentală a accesului la justiție al femeilor, Comitetul recomandă ca statele părți să își retragă rezervele față de Convenție, în special față de art. 2 (c), art. 5 (a), art. 15 și art. 16.

VI. Ratificarea Protocolului opțional la Convenție

67. Protocolul opțional la Convenție creează un mecanism juridic internațional suplimentar pentru a permite femeilor să depună plângeri în legătură cu pretense încălcări ale drepturilor prevăzute în Convenție și pentru a permite Comitetului să efectueze anchete privind pretense încălcări grave sau sistematice ale drepturilor prevăzute în Convenție, consolidând astfel dreptul de acces la justiție al femeilor. Prin deciziile sale referitoare la comunicările individuale emise în temeiul Protocolului opțional, Comitetul a elaborat o jurisprudență remarcabilă în ceea ce privește accesul

la justiție al femeilor, inclusiv în ceea ce privește violența împotriva femeilor,²³ femeile aflate în detenție,²⁴ sănătatea²⁵ și ocuparea forței de muncă.²⁶

68. Comitetul recomandă ca statele părți:

(a) să ratifice Protocolul opțional;

(b) să coordoneze și să încurajeze crearea și distribuirea de programe, resurse și activități educaționale, în diferite limbi și formate, pentru a informa femeile, organizațiile societății civile și instituțiile despre procedurile disponibile pentru promovarea accesului la justiție al femeilor prin intermediul Protocolului opțional.

---

²³ A se vedea Comunicarea nr. 19/2008, *Kell împotriva Canadei*, constatări adoptate la 28 februarie 2012; Comunicarea nr. 20/2008, *V.K. împotriva Bulgariei*, constatări adoptate la 25 iulie 2011; Comunicarea nr. 18/2008, *Vertido împotriva Filipine*, constatări adoptate la 16 iulie 2010; Comunicarea nr. 6/2005, *Yildirim împotriva Austriei*, constatări adoptate la 6 august 2007; Comunicarea nr. 5/2005, *Goekce împotriva Austriei*, constatări adoptate la 6 august 2007; și Comunicarea nr. 2/2003 2005, *A.T. împotriva Ungariei*, constatări adoptate la 26 ianuarie 2005.

²⁴ A se vedea Comunicarea nr. 23/2009, *Abramova împotriva Belarusului*, constatări adoptate la 25 iulie 2011.

²⁵ A se vedea Comunicarea nr. 17/2008, *Teixeira împotriva Braziliei*, constatări adoptate la 25 iulie 2011.

²⁶ A se vedea Comunicarea nr. 28/2010, *R.K.B. împotriva Turciei*, constatări adoptate la 24 februarie 2012.